

**BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'YIN FAOLIYATINING PEDAGOGIK-
PSIXOLOGIK MOHIYATI**

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

*70110401– Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (Boshlang'ich ta'lim) mutaxassisligi 1-bosqich magistri **Ravshanova Dilnoza Alisherovna***

Email: dilnozaravshanova041995@gmail.com

Telefon raqami: +998905686048

Annotatsiya: *ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining ta'lim jarayonida o'yin faoliyatidan foydalanishning pedagogik va psixologik jihatlari tahlil qilinadi. O'yin faoliyati bolaning bilish jarayonlarini faollashtiruvchi, ijtimoiy-emosional rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi hamda qobiliyatlarini namoyon etish va rivojlantirishga xizmat qiluvchi asosiy mexanizmlardan biri sifatida talqin etiladi. Tadqiqotda nazariy manbalar tahlili, kuzatuv va pedagogik umumlashtirish metodlari qo'llanilgan. Olingan natijalar o'yin faoliyatini to'g'ri tashkil etish boshlang'ich ta'lim samaradorligini oshirishini ko'rsatdi.*

Kalit so'zlar: *o'yin faoliyati, boshlang'ich ta'lim, psixologik rivojlanish, didaktik o'yinlar, motivatsiya, bilish jarayonlari.*

Аннотация: *В данной статье анализируются педагогические и психологические аспекты использования игровой деятельности в учебном процессе учащихся начальных классов. Игровая деятельность рассматривается как один из основных механизмов, активизирующих познавательные процессы ребёнка, поддерживающих его социально-эмоциональное развитие, а также способствующих выявлению и развитию способностей. В исследовании применены методы анализа теоретических источников, наблюдения и педагогического обобщения. Полученные результаты показали, что правильная организация игровой деятельности повышает эффективность начального обучения.*

Ключевые слова: игровая деятельность, начальное образование, психологическое развитие, дидактические игры, мотивация, познавательные процессы.

Abstract: This article analyzes the pedagogical and psychological aspects of using play activities in the educational process of primary school students. Play activity is viewed as one of the key mechanisms that stimulate children's cognitive processes, support their socio-emotional development, and contribute to the identification and development of their abilities. The study employs methods such as theoretical literature analysis, observation, and pedagogical generalization. The results show that the proper organization of play activities increases the effectiveness of primary education.

Keywords: play activity, primary education, psychological development, didactic games, motivation, cognitive processes.

KIRISH

Boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilish faolligini oshirish, ularda mustaqil fikrlash, ijodkorlik va kommunikativ qobiliyatlarni rivojlantirish bugungi kunda pedagogika oldidagi ustuvor vazifalardandir. Zamonaviy ta'lim yondashuvlarida o'yin faoliyati bolalar psixikasining tabiiy rivojlanishiga mos keluvchi, ularning shaxsiy faolligini rag'batlantiruvchi, bilimlarni ongli o'zlashtirishga imkon beruvchi muhim mexanizm sifatida qaraladi. L.S. Vygotskiy ta'kidlashicha, o'yin bola rivojlanishining "yaqin rivojlanish zonasi"ni shakllantiruvchi asosiy jarayon bo'lib, unda bola tasavvuri, nutqi, ijtimoiy xulqi va tafakkuri faollashadi. Piaget esa o'yin faoliyatini bolalar aqliy operatsiyalarining tabiiy shakllanish bosqichi sifatida talqin qiladi.

Shu bois boshlang'ich ta'limda o'yin texnologiyalaridan foydalanish nafaqat didaktik vosita, balki pedagogik-psixologik rivojlantiruvchi ta'sirga ega bo'lgan integrativ jarayon sifatida o'rganilishi zarur.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqot bir qator ilmiy-uslubiy metodlarga tayangan holda amalga oshirildi. Avvalo, nazariy tahlil metodi yordamida pedagogika, bolalar psixologiyasi

va boshlang'ich ta'limga oid ilmiy manbalar, shuningdek L.S. Vygotskiy, J. Piaget, D.B. Elkonin va A.N. Leontyev tomonidan ilgari surilgan o'yin faoliyati nazariyalari chuqur o'rganildi. Bu manbalar o'yin faoliyatining ilmiy asoslarini yoritish va tadqiqotning nazariy poydevorini shakllantirishga xizmat qildi.

Shuningdek, pedagogik kuzatuv metodi qo'llanilib, boshlang'ich sinf dars jarayonlarida o'yin elementlarining qo'llanishi, o'quvchilarning o'yin jarayonidagi faolligi, bilish jarayonlarining faollashuvi hamda o'qituvchining o'yin faoliyatini tashkil etishdagi yondashuvlari real sharoitda tahlil qilindi.

Kuzatuvlar, tahlillar va olingan ilmiy ma'lumotlar asosida taqdim etilgan ma'lumotlarni umumlashtirish metodi yordamida o'yin faoliyatining pedagogik va psixologik jihatlardagi ta'siri yuzasidan umumiy xulosalar ishlab chiqildi.

Tadqiqotning nazariy bazasini bolalar psixologiyasi, didaktika, boshlang'ich ta'lim metodikasi va o'yin texnologiyalariga oid ilmiy adabiyotlar tashkil etdi. Ushbu yondashuv o'yin faoliyatining boshlang'ich ta'limdagi o'rni va ahamiyatini kompleks yoritishga imkon berdi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari o'yin faoliyatining boshlang'ich ta'limdagi pedagogik va psixologik ahamiyati juda keng qamrovli ekanini ko'rsatdi. Avvalo, o'yin jarayoni bolalarning bilish jarayonlarini faollashtiruvchi kuchli omil sifatida namoyon bo'ldi. O'yin davomida o'quvchilarning diqqat, xotira, tasavvur va tafakkuri sezilarli darajada faollashdi, analiz va sintez qilish ko'nikmalari rivojlandi. Didaktik o'yinlardan foydalanish esa bilimning izchil, tushunarli va ongli ravishda o'zlashtirilishiga xizmat qildi.

Natijalarning yana bir muhim jihati shundaki, o'yin faoliyati o'quvchilarda ijodkorlik va mustaqil fikrlashni rivojlantiradi. Rol o'yinlari, ijodiy vaziyatlar va konstruktorlik o'yinlari orqali bolalar turli muammolarga yangicha yondasha boshlaydi, bu esa ularning ijodiy tafakkurini yanada kuchaytiradi.

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, o'yin boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv motivatsiyasini sezilarli darajada oshiradi. O'yin jarayoni darsga qiziqish uyg'otadi,

faol ishtirokni rag'batlantiradi va ichki motivatsiyani kuchaytiradi. Bu esa o'quvchilarning darsdagi muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, o'yin faoliyati ijtimoiy-emotsional rivojlanishni qo'llab-quvvatlovchi jarayon sifatida o'zini namoyon qildi. O'yin davomida bolalar jamoada ishlashni, muloqot qilishni, o'z fikrini erkin bayon etishni, rollarni taqsimlashni o'rganadilar. Bu jarayon emotsional barqarorlik va ijtimoiy moslashuv darajasining oshishiga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, o'yin faoliyati har bir bola qobiliyatining individual rivojiga sharoit yaratadi. Nutqiy, mantiqiy, ijodiy, kommunikativ hamda motorik qobiliyatlar o'yin jarayonida faol namoyon bo'ladi va rivojlanadi. Har bir o'quvchi o'zining kuchli tomonlarini ko'rsatish imkoniyatiga ega bo'ladi.

1-jadval

O'yin faoliyatining boshlang'ich sinf o'quvchilariga pedagogik va psixologik ta'siri natijalari

№	Ta'sir yo'nalishi	Kuzatilgan o'zgarishlar	Pedagogik samaradorlik darajasi
1	Bilish jarayonlarining faollashuvi	Diqqat, xotira, tasavvur va tafakkur ko'rsatkichlari oshdi; tahlil-sintez faoliyati jadallashdi	Yuoqri
2	Ijodkorlik va mustaqil fikrlashning rivoji	Rol o'yinlari va konstruktorlik o'yinlari orqali muammoli vaziyatlarni yechish ko'nikmalari kuchaydi	O'rtacha-yuqori
3	O'quv motivatsiyasining oshishi	Darsda ishtirok faolligi kuchaydi, o'yin elementlari o'quv jarayoniga qiziqishni rag'batlantirdi	Yuoqri

№	Ta'sir yo'nalishi	Kuzatilgan o'zgarishlar	Pedagogik samaradorlik darajasi
4	Ijtimoiy-emotsional rivojlanish	Jamoda ishlash, fikr almashish, rollarni taqsimlash va emotsional barqarorlik yaxshilandi	O'rtacha-yuqori
5	Individual qobiliyatlarning rivojlanishi	Nutqiy, mantiqiy, ijodiy va motorik qobiliyatlar o'yin jarayonida faol namoyon bo'ldi	Yuqori

Umuman olganda, o'yin faoliyati boshlang'ich ta'limning samaradorligini oshiruvchi, o'quvchilarni har tomonlama rivojlantiruvchi muhim pedagogik-psixologik mexanizm sifatida o'zini namoyon qildi.

MUHOKAMA

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, o'yin faoliyatini metodik jihatdan to'g'ri tashkil etish boshlang'ich sinf o'quvchilarining psixologik va intellektual rivojlanishini sezilarli darajada jadallashtiradi. An'anaviy darslarga nisbatan o'yin texnologiyalarida o'quvchi faol subyektga aylanadi, o'qituvchi esa jarayonning tashkilotchisi rolini bajaradi.

Vygotskiy va Elkonin nazariyalariga ko'ra, o'yin bola shaxsining shakllanishi, o'z-o'zini boshqarish, iroda va xulq nazoratining shakllanishida asosiy faktor hisoblanadi. Demak, o'yin nafaqat bilish jarayonini, balki shaxs rivojlanishini ta'minlovchi murakkab psixologik mexanizmdir.

Ammo o'yin texnologiyalarini noto'g'ri qo'llash — ortiqcha shovqin, maqsadsizlik, vaqtni noo'rin sarflash — kutilgan natija bermaydi. Shu sabab o'yinlar aniq didaktik maqsadga yo'naltirilgan bo'lishi lozim.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'yin faoliyati boshlang'ich ta'lim jarayonining ajralmas va samaradorlikni oshiruvchi muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. O'yin asosida tashkil etilgan ta'lim bolalarning bilish jarayonlarini

faollashtirib, diqqat, xotira, tafakkur va tasavvur kabi psixik funksiyalarning tabiiy rivojlanishiga kuchli turtki beradi. Shuningdek, rol o'yinlari, ijodiy topshiriqlar va konstruktorlik faoliyati o'quvchilarda ijodkorlik, mustaqil fikrlash va muammoli vaziyatlarni hal etish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

O'yin faoliyatining ta'lim jarayoniga integratsiya qilinishi o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini oshiradi, darslarga qiziqishini kuchaytiradi va ularni faol subyektga aylantiradi. Bu esa o'qitish jarayonining samaradorligini sezilarli darajada kuchaytiradi. O'yin davomida bola jamoa bilan ishlash, o'z fikrini ifodalash, hamkorlikda qaror qabul qilish kabi ijtimoiy ko'nikmalarga ega bo'ladi, bu esa uning ijtimoiy-emotsional rivojlanishida muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot shuningdek, o'yin faoliyatining har bir o'quvchining individual qobiliyatlarini namoyon etish va rivojlantirishda beqiyos ahamiyatga ega ekanini ko'rsatdi. O'yin jarayoni nutqiy, mantiqiy, ijodiy, motorik va kommunikativ qobiliyatlarning tabiiy rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratadi.

Umuman olganda, o'yin texnologiyalarini boshlang'ich ta'lim jarayoniga maqsadli va metodik jihatdan to'g'ri kiritish bolalarning intellektual, ijtimoiy-emotsional hamda ijodiy rivojlanishiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun o'yin faoliyatini ta'limning asosiy tarkibiy qismi sifatida tizimli ravishda qo'llash, o'qituvchilarning pedagogik mahoratini o'yin texnologiyalariga mos ravishda rivojlantirish va didaktik o'yinlar bazasini boyitish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Виготский Л.С. *Воображение и творчество в детском возрасте*. — Москва: Педагогика, 1984.
2. Эльконин Д.Б. *Психология игры*. — Москва: Педагогика, 1978.
3. Леонтьев А.Н. *Деятельность. Сознание. Личность*. — Москва: Смысл, 2005.
4. Ziyomuhammadov B., To'raqulov U. *Pedagogika*. — Toshkent: O'qituvchi, 2019.

5. Yo'ldoshev J.G', Usmonboeva M.H. *Boshlang'ich ta'lim nazariyasi va metodikasi*. — Toshkent: Tafakkur, 2021.
6. M.SH. Kamolovich. [Ijtimoiy himoyaga muhtoj bolalar bilan ta'lim-tarbiya jarayonida pedagogning psixologik tayyorligi va o'zo'zini boshqarishi](#) - KONFERENSIYA, 2025
7. M.Sh. Kamolovich, N.T. Turaqulovich. [Pedagoglarning emotsional intellektini rivojlantirish metodlari](#)- KONFERENSIYA, 2025
8. Махмудов, Ш. К., & Мусаева, У. М. (2014). Правовое образование и воспитание в современном социально-культурном развитии общества узбекистана. The Way of Science, 50.